

A Kárpát-medence földrajza

**Természet, társadalom,
gazdaság, néprajz**

A Kárpát-medence földrajza

Természet, társadalom,
gazdaság, néprajz

Monográfia

A kötet elkészítését támogatta:

BETHLEN GÁBOR
—•—
Alap

Az e-kötet megjelenését támogatta:

A Kárpát-medence földrajza

Természet, társadalom,
gazdaság, néprajz

Monográfia

Szerkesztette:

Molnár József és Papp Géza

Termini Egyesület – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Budapest–Beregszász

ETO: 911.2(4-11)
K 22

A kötet egy évtizeddel követi az Akadémiai Kiadó gondozásában napvilágot látott azonos című, a témában készült eddigi legnagyobb szabású összefoglalást. A munka célja nem a nevezett műnél mélyebb és alaposabb elemzés készítése volt, inkább egy olyan összeállítás, amely kisebb terjedelmével és kevésbé szakmai nyelvezetével az érdeklődők szélesebb köre számára jelenthet élvezhető olvasmányt, valamint részévé válhat a térség felsőoktatási intézményeiben oktatott Kárpát-medence földrajza kurzus ajánlott irodalmának.

Kiadásra javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Tudományos Tanácsa (2022.06.28., 5. számú jegyzőkönyv).

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Földtudományi és Turizmus Tanszéke, valamint
Kiadói Részlege közreműködésével.

Szerkesztő: Molnár József, Papp Géza

Szerzők: Andrik Éva, Bálint Lajos, Berghauer Sándor, Cserniczkó István, Csoma Zoltán, Csorba Péter, Dávid Lóránt Dénes, Dobos Endre, Dövényi Zoltán, Fodor Gyula, Gönczy Sándor, Hadnagy István, Horvát Dániel, Kész Barnabás, Kész Margit, Kocsis Károly, Kohut Erzsébet, Kolozsvári István, Makay Zsuzsanna, Marselek Sándor, Molnár D. István, Molnár Ernő, Molnár Ferenc, Molnár József, Papp Géza, Remenyik Bulcsú, Tátrai Patrik, Vince Tímea, Wéber András

Lektorálta:

Dr. Kiss Tímea (Szegedi Tudományegyetem),
Dr. Pénzes János (Debreceni Egyetem)

Műszaki szerkesztés: Papp Géza
Korrektúra: Sin Edina
Borítóterv: Molnár D. István
A kiadásért felel: Dobos Sándor

A monográfia fejezeteinek tartalmáért kizárólag a szerzők felelnek.

ISBN 978-615-81834-4-4

© A szerzők, 2022
© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2022

Tartalom

ELŐSZÓ (*Orosz Ildikó*)

1. TERMÉSZETI VISZONYOK

1.1. A Kárpát-medence fogalma, lehatárolása, földrajzi fekvése	(<i>Molnár József</i>)	13
1.2. A Kárpát-medence földtani viszonyainak áttekintése	(<i>Gönczy Sándor</i>)	19
1.2.1. A Kárpát-medencét alkotó földtani egységek kialakulása		20
1.2.2. A medencealakulás, illetve a Kárpátok kialakulásának kezdete		23
1.2.3. A már egységesült medence fejlődése a Kárpátok vonulataival együtt		26
1.2.4. Északnyugati-Kárpátok		29
1.2.5. Északkeleti-Kárpátok		31
1.2.6. Keleti-Kárpátok		34
1.2.7. Déli-Kárpátok		35
1.3. Természetes felszínalakulás a Kárpát-medencében	(<i>Gönczy Sándor</i>)	40
1.3.1. A Duna–Tisza-medence		40
1.3.2. Duna–Morva–Rába-medence		41
1.3.3. Az Erdélyi-medence		42
1.3.4. Északnyugati-Kárpátok		44
1.3.5. Északkeleti-Kárpátok		48
1.3.6. Keleti-Kárpátok		52
1.3.7. Déli-Kárpátok		53
1.3.8. A Bánsági-hegyvidék		54
1.3.9. Erdélyi-szigethegység		55
1.3.10. Dunántúli-középhegység		57
1.4. Ásványi kincsek	(<i>Gönczy Sándor</i>)	60
1.5. Éghajlati sajátosságok	(<i>Hadnagy István</i>)	74
1.5.1. A Kárpát-medence éghajlatának múltja		74
1.5.2. A Kárpát-medence éghajlatát meghatározó tényezők		75
1.5.3. A Kárpát-medence éghajlati körzetei és azok jellemzői		78
1.5.4. Az éghajlati elemek idő- és térbeli változása		84
1.5.4.1. A napsugárzás és napfénytartam		84
1.5.4.2. A levegő hőmérséklete		85
1.5.4.3. A légnyomás és szél		87
1.5.4.4. A felhőzet és a köd		89
1.5.4.5. A légnedvesség és csapadék		90
1.5.4.6. Az időjárási szélsőségek jellemzői		92
1.5.5. A Kárpát-medence éghajlatának várható változása		94
1.6. A Kárpát-medence vízrajza	(<i>Vince Tímea</i>)	99
1.6.1. Folyókák		99

1.6.1.1. A Duna vízrendszerének jellemzése	99
1.6.1.2. Folyószabályozás	103
1.6.2. Állóvizek	107
1.6.3. Felszín alatti vizek	111
1.7. A térség élővilága	116
1.7.1. A Kárpát-medence növényföldrajza (<i>Kohut Erzsébet – Andrik Éva</i>)	116
1.7.1.1. A Kárpát-medence természetes növénytakarójának kialakulása	116
1.7.1.2. Növényföldrajzi alapfogalmak	117
1.7.1.3. Flóraelemek	118
1.7.1.4. Bennszülött (endemikus) fajok a Kárpát-medencében	121
1.7.1.5. Reliktumfajok a Kárpát-medencében	122
1.7.1.6. A Kárpát-medence növényföldrajzi felosztása	124
1.7.2. A Kárpát-medence állatföldrajzi jellemzői (<i>Kolozsvári István</i>)	130
1.8. A Kárpát-medence talajai (<i>Dobos Endre – Csoma Zoltán – Molnár Ferenc</i>)	137
1.8.1. A talajok jelentősége a Kárpát-medence népeinek életében	137
1.8.2. A Kárpát-medence talajtakarója	138
1.8.3. A Kárpát-medence talajai	140
1.8.3.1. Histosol (Láptalajok)	140
1.8.3.2. Leptosols, Umbrisols (közethatású talajok)	142
1.8.3.3. Vertisols (duzzadó agyagtalajok)	144
1.8.3.4. Gleysol (réti talajok)	147
1.8.3.5. Chernozems (mezőségi talajok – csernozjomok)	148
1.8.3.6. Calcisols (karbonáttalajok)	150
1.8.3.7. Arenosol (homoktalajok)	152
1.8.3.8. Fluvisols (öntéstalajok, hordaléktalajok)	155
1.8.3.9. Regosols (földes kopár)	157
1.9. Tájszerkezet és tájtervezés (<i>Csorba Péter – Dávid Lóránt Dénes</i>)	159
Bevezetés	159
1.9.1. A tájhatárok megállapítása	159
1.9.2. Tájbeosztás térképek a 2018-ban kiadott Magyarország Nemzeti Atlaszában	160
1.9.2.1. A magasabb rendszertani szintek	162
1.9.2.2. Korábbi nagytájaink helye az új taxonómiai rendszerben	163
1.9.3. A tájak működését, azaz anyag- és energia-háztartását jelző indikátorok	165
1.9.3.1. Tájszintű anyag- és energiaforgalom vizsgálatok	166
1.9.3.2. A táji anyag- és energiaforgalom lehetséges indikátorai	168
1.9.3.3. A javasolt indikátorok összegzése	172
1.9.4. Tájtipizálás	173
1.9.4.1. A tájtipológia rendező elvei	173

1.9.4.2 Kísérletek az egységes európai tájtipizálási rendszer kialakítására	174
1.9.5. A tájtervezés tájföldrajzi alapjai	177
1.9.5.1. A táj tervezésének indokoltsága	178
1.9.5.2. A fenntartható tájak tervezésének előfeltételei	181
1.9.5.3 A funkcionális folt-folyosó-mátrix rendszer kutatásának legfontosabb eredményei	183
1.9.5.4. A tájmetria és a tájtervezés	187
1.10. Környezetvédelem a Kárpát-medencében (<i>Vince Tímea</i>)	191
1.10.1. Környezeti problémák	191
1.10.1.1. A levegő állapota	191
1.10.1.2. A vizek állapota	193
1.10.1.3. A talajok állapota	196
1.10.1.4. Hulladéktermelés és kezelés	197
1.10.2. Természetvédelem	199

2. NÉPESSÉG ÉS TELEPÜLÉSEK

2.1. Demográfiai jellemzők	205
2.1.1. A népesség száma és térbeli eloszlása (<i>Kocsis Károly</i>)	205
2.1.1.1. Az 1950–1990 közötti időszak	205
2.1.1.2. Az 1990 óta eltelt időszak	206
2.1.2. Természetes szaporodás (<i>Kocsis Károly – Bálint Lajos – Makay Zsuzsanna – Wéber András</i>)	209
2.1.2.1. Termékenység	209
2.1.2.2. Életkilátások	210
2.1.2.3. Természetes szaporodás, fogyás	214
2.1.3. Vándorlás (<i>Dövényi Zoltán</i>)	217
2.2. A népesség összetétele	229
2.2.1. Nem és életkor (<i>Kocsis Károly</i>)	229
2.2.1.1. Nem szerinti összetétel	229
2.2.1.2. Életkor szerinti összetétel	230
2.2.2. Nemzetiség, nyelv (<i>Kocsis Károly – Tátrai Patrik</i>)	233
2.2.3. Vallás (<i>Kocsis Károly – Tátrai Patrik</i>)	239
2.2.4. Iskolázottság (<i>Dövényi Zoltán</i>)	243
2.2.5. Foglalkozás (<i>Dövényi Zoltán</i>)	248
2.3. Települések (<i>Molnár József – Papp Géza</i>)	254
2.3.1. A településhálózat fejlődése	254
2.3.2. Városálózat	265
2.3.3. Szuburbanizáció, agglomerációk	277
2.3.4. A falusi népesség	281

3. A KÁRPÁT-MEDENCE GAZDASÁGA

3.1. A gazdaság fejlődésének általános tendenciái (<i>Fodor Gyula – Molnár Ernő</i>)	290
3.2. Magyarország gazdaságföldrajza	294
3.2.1. Bevezetés: történeti áttekintés, gazdasági folyamatok és változások Magyarországon a rendszerváltozás után (<i>Dávid Lóránt Dénes</i>)	294
3.2.2. A mezőgazdaság általános gazdasági jellemzése (<i>Dávid Lóránt Dénes – Marsелеk Sándor</i>)	297
3.2.2.1. Történeti áttekintés	297
3.2.2.2. Az agrártermelés helyzete	299
3.2.2.3. A (magyarországi) mezőgazdaság szerkezete	301
3.2.2.4. A magyarországi mezőgazdaság földrajza	305
3.2.2.5. A magyarországi mezőgazdaság jövőképe	313
3.2.3. Ipar és építőipar Magyarországon (<i>Molnár Ernő</i>)	315
3.2.3.1. A magyar ipar történelmi távlatokban	315
3.2.3.2. A magyarországi ipar szerkezete	318
3.2.3.3. A magyarországi ipar térbelisége	323
3.2.4. Szolgáltatások földrajza – terciér és kvaterner szektorok köréből, különös tekintettel a gazdasági szolgáltatásokra (<i>Dávid Lóránt Dénes</i>)	330
3.2.4.1. A (magyarországi) szolgáltatási szektor átalakulásának keretfeltételei	330
3.2.4.2. A (magyarországi) szolgáltatási szektor szerkezete	334
3.2.4.3. Közlekedés	335
3.2.4.4. Kereskedelem: nagykereskedelem-kiskereskedelem	343
3.2.4.5. Pénzügyi szolgáltatások	344
3.2.4.6. A negyedik (kvaterner) szektor	345
3.2.5. Magyarország turizmusföldrajza (<i>Dávid Lóránt Dénes – Horvát Dániel – Remenyik Bulcsú</i>)	347
3.2.5.1. Magyarország turizmusának főbb statisztikai adatai	347
3.2.5.2. A pandémia hatása Magyarországon a turizmusra 2020-ban	351
3.2.5.3. Magyarország turisztikai desztinációi, térségei	355
3.2.5.4. Magyarország turisztikai termékei	358
3.2.5.5. Magyarország turizmusának jövőképe	360
3.3. A szlovák gazdaság (<i>Fodor Gyula</i>)	363
3.3.1. Történeti és gazdaságtörténeti áttekintés	363
3.3.2. A mezőgazdaság jellemzői	364
3.3.3. Szlovákia ipara	366
3.3.4. Az ország közlekedési infrastruktúrája és szolgáltató szektora	367
3.3.5. Régiók és városok	369
3.3.6. Szlovákia turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	372
3.4. Kárpátalja gazdasága (<i>Fodor Gyula</i>)	373

3.4.1. Történeti áttekintés	373
3.4.2. Mezőgazdaság	374
3.4.3. Az ipar sajátosságai Kárpátalján	375
3.4.4. Közlekedés és szolgáltatások	380
3.4.5. Kárpátalja turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	381
3.5. Erdély gazdasági viszonyai (<i>Fodor Gyula</i>)	384
3.5.1. Történeti és gazdaságtörténeti áttekintés	384
3.5.2. A jelenlegi gazdaság általános jellemzése. A mezőgazdaság	385
3.5.3. Erdély ipara	387
3.5.4. Közlekedés és szolgáltatások	389
3.5.5. Regionális áttekintés és gazdasági központok	391
3.5.6. Erdély turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	393
3.6. A Vajdaság gazdasága (<i>Fodor Gyula</i>)	395
3.6.1. Történeti áttekintés	395
3.6.2. Mezőgazdaság a Vajdaságban	396
3.6.3. A vajdasági ipar jellemzői	398
3.6.4. A szolgáltató szektor	399
3.6.5. A Vajdaság turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	400
3.7. Pannon-Horvátország gazdasága (<i>Fodor Gyula</i>)	401
3.7.1. Történeti áttekintés	401
3.7.2. Pannon-Horvátország mezőgazdasága	402
3.7.3. Az ipar sajátosságai	403
3.7.4. Szolgáltatások Pannon-Horvátország területén	403
3.7.5. Pannon-Horvátország turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	404
3.8. A Muravidék gazdasági viszonyai (<i>Fodor Gyula</i>)	406
3.8.1. Általános tudnivalók	406
3.8.2. A Muravidék mezőgazdasága és ipara	406
3.8.3. Közlekedés és szolgáltatások a Muravidék területén	407
3.8.4. A Muravidék turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	407
3.9. Az Órvidék gazdasága (<i>Fodor Gyula</i>)	409
3.9.1. Általános tudnivalók	409
3.9.2. Mezőgazdaság és ipar az Órvidéken	409
3.9.3. A szolgáltató szektor jellemzői	410
3.9.4. Az Órvidék turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	410
MELLÉKLET: A Kárpát-medence régióinak gazdasági szempontból fontos települései	414

4. A KÁRPÁT-MEDENCE NÉPRAJZI SAJÁTOSSÁGAI

4.1. A Kárpát-medence – a hazát kereső népek kohója (<i>Kész Barnabás – Kész Margit</i>)	422
4.1.1. Nemzetiségek a történelmi Magyarország területén	422

4.1.2. Etnikumok (kisebbségek)	423
4.1.2.1. Cigányok (romák)	424
4.1.2.2. A zsidóság	424
4.1.2.3. Kunok és jászok	425
4.2. Néprajzi csoportok, tájak, szigetek (Magyarország határain belül és túl)	
<i>(Kész Barnabás – Kész Margit)</i>	427
4.2.1. Alföld (Nagyalföld)	429
4.2.1.1. Hortobágy	429
4.2.1.2. Hajdúság	429
4.2.1.3. Nagykunság, Kiskunság (és Bugacpuszta)	429
4.2.1.4. Jászság	430
4.2.1.5. Kalocsa és környéke	431
4.2.1.6. Az alföldi városok világa	431
4.2.1.7. Kelet-Magyarország tájai	432
4.2.2. Dunántúl	436
4.2.2.1. Kisalföld: Hanság, Rábaköz, Szigetköz	437
4.2.2.2. Göcsej, Hetés és Órség	437
4.2.2.3. Somogyország, Ormánság és Dráva-szög	438
4.2.2.4. Sárköz és Mezőföld	438
4.2.2.5. Balaton-felvidék és Bakony	439
4.2.3. Felföld (Felvidék)	442
4.2.3.1. A palócok	443
4.2.3.2. A matyók	444
4.2.3.3. Zoboralja	444
4.2.3.4. Mátyusföld	444
4.2.3.5. Csallóköz	444
4.2.3.6. Felvidéki nevezetességek	445
4.2.4. Erdély	448
4.2.4.1. Partium	448
4.2.4.2. A szűkebb értelemben vett Erdély	450
4.2.4.3. Kalotaszeg	451
4.2.4.4. Mezőség	454
4.2.4.5. Torockó	454
4.2.4.6. Székelyföld	455
4.2.4.7. A csángók	459
4.2.5. Kárpátalja	460
4.2.5.1. Az Ungi-Tiszhát	462
4.2.5.2. Nagydobrony egyedisége	464
4.2.5.3. Munkács környéke	465
4.2.5.4. A Beregi-Tiszhát	466
4.2.5.5. A Szernye-mocsár, Tóhát térsége	468
4.2.5.6. Az Ugocsai-Tiszhát	470
4.2.5.7. Egy falunyi Szatmár – Nagypalád	474

4.2.5.8. A Tisza-völgy (Felső-Tisza-vidék)	475
4.2.5.9. Aknaszlatina – a sóra épült település	477
4.2.5.10. Gens fidelissima – ruszinok és ukránok	478
4.2.6. Délvidék	482
4.2.6.1. Bácska	482
4.2.6.2. Bánság (Bánát)	486
4.2.6.3. Szlavónia	485
4.2.7. Burgenland (Őrvidék)	486
4.3. Nyelvi hasonlóság és nyelvi változatosság a Kárpát-medencében (<i>Cserniczkó István</i>)	490

3.2.5. Magyarország turizmusföldrajza

Dávid Lóránt Dénes – Horvát Dániel – Remenyik Bulcsú

3.2.5.1. Magyarország turizmusának főbb statisztikai adatai

2019-ben Magyarország kereskedelmi szálláshelyeire ²⁸⁹ mintegy 12,5 millió vendég érkezett, akik 31,5 millió vendégéjszakát tölthettek el. Ez 2016-hoz viszonyítva 12, illetve 14%-os növekedést jelent. A turizmus erős koncentrációját mutatja a tény, hogy a Budapest–Közép-Duna-vidék turisztikai régió egyedül lefedi a vendégéjszakák közel 40%-át, míg a Balaton mintegy 18 százalékkal, a Nyugat-Dunántúl régió 10% százalékkal részesedik. Az elmúlt években a Budapest–Közép-Duna-vidék régió lassú, folyamatos részesedésbővülése látható a többi régióhoz képest.

3.2.5.1.1. táblázat. Kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma, 2019
(forrás: KSH, 2020)

Terület	Vendég	Vendégéjszaka
Magyarország	12 548 170	31 537 856
Budapest–Közép-Duna-vidék régió	5 303 300	12 268 392
Észak-Magyarország régió	1 130 309	2 580 024
Észak-Alföld régió	862 432	2 289 527
Tisza-tó régió	125 763	353 687
Dél-Alföld régió	893 358	2 019 369
Közép-Dunántúl régió	593 938	1 511 194
Balaton régió	1 856 089	5 953 296
Dél-Dunántúl régió	485 922	1 260 845
Nyugat-Dunántúl régió	1 297 059	3 301 522

²⁸⁹ Kereskedelmi szálláshely az erre a célra épített vagy átalakított és használt létesítmény, ha a hasznosított szobák száma az 5-öt, az ágyak száma a 10-et, kempingek esetében a hasznosított terület egységek száma az 5-öt meghaladja, továbbá a létesítmény megfelel a követelményeknek, és üzletszerűen, egész éven át vagy időnyelleggel, folyamatos napi üzemeltetéssel, megszakítás nélkül szállásszolgáltatást nyújt.

A kereskedelmi szálláshelyeken az átlagos tartózkodási idő 2019-ben 2,5 éjszaka volt. Ehhez képest a legmagasabb értékeket a Balaton régióban (3,2 éjszaka), míg a legkisebbet az Észak-Magyarország régióban láthatjuk. A kereskedelmi szálláshelyeken 2019-ben több mint 123 milliárd forintnyi belföldi bevétel keletkezett. Ugyanekkor a külföldi bevételek nagysága meghaladja a 200 milliárd forintot. 2016-hoz viszonyítva a belföldi bevételben 34%, míg külföldi bevételben 43% volt a gyarapodás, az infláció²⁹⁰ figyelembevételével. Ha a belföldi bevételt nézzük, akkor ennek legnagyobb nyertese a Balaton régió, hiszen ide érkezett a bevételek mintegy negyede, míg a Budapest–Közép-Duna-vidék régióba közel 20%. Külföldi bevételek vonatkozásában a koncentráció ennél sokkal erősebb, hiszen a Budapest–Közép-Duna-vidék régió a bevételek közel 80%-ával rendelkezik. 2016-ról 2019-re a belföldi bevételek tekintetében a Tisza-tó régiónál, míg a külföldiek vonatkozásában a Budapest–Közép-Duna-vidék régióban láthatunk az átlagot jóval meghaladó emelkedést.

3.2.5.1.2. táblázat. Kereskedelmi szálláshelyek bevételeinek megoszlása idegenforgalmi régióként, 2019 (százalék)
(forrás: KSH, 2020)

Terület	Összes	Külföldi
Magyarország	100,0	100,0
Budapest–Közép-Duna-vidék régió	19,7	77,4
Észak-Magyarország régió	15,4	1,6
Észak-Alföld régió	8,4	2,5
Tisza-tó régió	1,3	0,3
Dél-Alföld régió	8,4	1,9
Közép-Dunántúl régió	6,2	1,8
Balaton régió	24,7	7,2
Dél-Dunántúl régió	5,4	0,9
Nyugat-Dunántúl régió	10,5	6,5

²⁹⁰ Infláció – tartós árszínvonal-emelkedés, amely általános áremelkedésre utal, és az egységnyi pénz értéktelenedését is jelzi.

3.2.5.1.3. táblázat. Kereskedelmi szálláshelyek REVPAR-adatai, illetve kapacitáskihasználtsága idegenforgalmi régióként, 2019 (Ft, százalék) (forrás: KSH, 2020)

Terület	REVPAR	Kapacitáskihasználtság
Magyarország	10 704	51,4
Budapest–Közép-Duna-vidék régió	18 546	69,5
Észak-Magyarország régió	7 335	40,8
Észak-Alföld régió	5 794	42,5
Tisza-tó régió	5 979	37,6
Dél-Alföld régió	5 648	39,2
Közép-Dunántúl régió	6 133	39,2
Balaton régió	9 080	48,6
Dél-Dunántúl régió	4 627	35,4
Nyugat-Dunántúl régió	7 254	45,3

A kereskedelmi szálláshelyek hatékonysági mutatói közül kettőt tartottunk kiemelésre érdemesnek. Egyrészt az egy kiadható szobára jutó szállásdíjbevételt (REVPAR²⁹¹), másrészt a kapacitáskihasználtságot. Mindkettő vonatkozásában megállapíthatjuk, hogy a Budapest–Közép-Duna-vidék régió jelentősen kiemelkedik a hazai turisztikai régiók közül. Az országos átlaghoz képest a REVPAR itt mintegy 70%-kal, a kapacitáskihasználtság pedig mintegy 18 százalékponttal magasabb.

A hazai turizmus megközelíthető más oldalról is, nem csupán a kereskedelmi szálláshelyek adatait vizsgálva. Ebben a tekintetben a Központi Statisztikai Hivatal kérdőíves felmérései lehetnek a segítségünkre a belföldi és a külföldi utazások vonatkozásában. Először a többnapos külföldi utakat vesszük górcső alá. Megállapíthatjuk, hogy 2019-ben mintegy 14 millió belföldi többnapos utazás történt, melyeken honfitársaink 59 millió napot töltöttek el.

2016-hoz viszonyítva 2019-re az utazások száma országosan mintegy 1%-nyit esett vissza, ugyanakkor az utazásokon eltöltött idő gyakorlatilag stagnált. 2019-ben, mint ahogy az

²⁹¹ REVPAR – Revenue per Available Rooms

már a kereskedelmi szálláshelyek vonatkozásában látható volt, a Balaton régió rendelkezett a legtöbb utazással, illetve utazásokon eltöltött nappal. Sajnos 2016-hoz képest csak a Tisza-tó, a Balaton és a Dél-Dunántúl régió rendelkezett növekvő belföldi vendégforgalmi adatokkal, míg a többi régióban kismértékű visszaesés történt.

3.2.5.1.3. táblázat. Többnapos belföldi utak jellemzői idegenforgalmi régióként, 2019 (db)
(forrás: KSH, 2020)

Terület	Utazások száma (db)	Utazásokon eltöltött idő (nap)
Magyarország	14 248 837	59 280 398
Budapest–Közép-Duna- vidék régió	2 316 425	8 362 222
Észak-Magyarország régió	2 114 763	7 926 734
Észak-Alföld régió	1 685 128	6 604 223
Tisza-tó régió	341 830	1 541 683
Dél-Alföld régió	1 502 309	5 647 839
Közép-Dunántúl régió	975 629	3 974 484
Balaton régió	3 078 576	16 062 734
Dél-Dunántúl régió	1 228 534	5 127 680
Nyugat-Dunántúl régió	1 005 643	4 032 799

A többnapos külföldi utazások a turisztikai bevételek döntő részét teszik ki. 2019-ben a külföldiek hazánkban 93 millió napot töltöttek el a többnapos utazásaik során. Ezen utazásokon az elköltött összeg meghaladta az 1700 milliárd Ft-ot. Budapest részesedése annyira kiemelkedő, hogy indokolt a turisztikai régióból való kiemelése. Az eltöltött napokon belül 2019-ben Budapest részesedése 47%, míg a költsékből 66%. A főváros után a Nyugat-Dunántúl és a Balaton régió következik mind eltöltött napok, mind pedig költségek vonatkozásában. Ez egyértelműen rámutat a területi különbségekre is.

A többnapos külföldi utak tekintetében a legmagasabb átlagos tartózkodási idővel a Balaton és a Dél-Dunántúl régió rendelkezik. Budapest fölénye az egy fő/napra jutó költése vonatkozásában különösen nyilvánvaló, hiszen mértéke a többi régió többszöröse.

3.2.5.1.4. táblázat. Többnapos külföldi utak jellemzői idegenforgalmi régióként, 2019
(forrás: KSH, 2020)

Terület	Eltöltött napok száma (1000 nap)	Költés (millió Ft)	Átlagos tartózkodási idő (nap)	Egy fő egy napjára jutó költség (1000 Ft)
Budapest	44 223	1 125 364	5,3	25,4
Közép-Dunavidék	2 142	25 365	4,0	11,8
Észak-Magyarország	2 693	32 820	4,8	12,2
Észak-Alföld	2 969	30 014	5,4	10,1
Tisza-tó	1 014	6 728	5,0	6,6
Dél-Alföld	4 855	40 416	4,5	8,3
Közép-Dunántúl	2 746	36 222	5,1	13,2
Balaton	14 537	182 444	8,3	12,5
Dél-Dunántúl	2 025	20 174	5,6	10,0
Nyugat-Dunántúl	16 753	208 580	4,8	12,5

3.2.5.2. A pandémia hatása Magyarországon a turizmusra 2020-ban

A Statista által publikált adatok szerint a világvárvány jobban sújtotta a gazdaságot, mint a 2008-as pénzügyi-gazdasági válság. A világ GDP-je 2009-re 0,1%-kal esett vissza, míg a becsült értékek 2020 után 2–4% közötti visszaesést mutatnak.

A nemzetközi turistaérkezések korábban nem látott mértékben zuhantak az egész világon. A Turisztikai Világszervezet (UNWTO²⁹²) adatai szerint (2020) az év első hónapjaiban csak az ázsiai térség érezte meg a visszaesést, ahol februárban már 54 százalékos volt a csökkenés. Ezzel szemben a többi területen még stagnálás, kisebb mértékű kiesés mutatkozott az előző évhez képest. Március hónapja döntő volt, hiszen a fertőzöttek száma túllépte a globális fenyegetettségi szintet, ettől kezdve beszélhetünk pandémiáról. A turizmusipar áprilisban és májusban szinte teljesen leállt. Két nyári hónap, július és augusztus eredményei mutatnak csekély enyhülést, ami az egyes országok belföldi turizmusának köszönhető.

²⁹² UNWTO – az ENSZ szakosított szervezete, World Tourism Organization.

A kilátások továbbra is bizonytalanok a jövőt illetően, az UNWTO szerint 2,5–4 évbe fog telni, amíg a nemzetközi turistaérkezések elérik a 2019-es szintet. A turizmus biztonságos újraindításának céljából egyre több desztináció vezet be különböző intézkedéseket, mint a higiéniai protokollok, a belföldi turizmus népszerűsítése marketing és promóciós kampányok segítségével.

A turizmus-vendéglátás fejlődésében nagy kérdés, hogy adott országban mennyi ideig húzódnak el a szigorítások, milyen újraindítási programot dolgoz ki a kormány, a fogyasztók hogyan reagálnak a helyzetre, mikor lesz mindenki beoltva, félnünk kell-e a vírusmutációktól, mennyire nő meg a munkanélküliségi ráta, és milyen hatással lesz a háztartások költségvetésére a járvány (ez a pszichológiai fenntarthatóság kérdésének az alakulása). Minden kérdésre a választ nem tudni előre, ezért is kétségbeejtő a jövő, azonban minél előbb vissza kell állítani a bizalmat a biztonságos utazások iránt. A Statista kutatása szerint a turizmus-vendéglátás területén a bevételveszteség nagyobb is lehet (mint 50%), már most a turizmus több területén 80–90%-os veszteségekkel számolnak (például szállodákban, utazási, rendezvényszervező irodákban). A vendéglátás egy része (a kiszállítás) jól valamelyest kompenzál ebben a szituációban. 2023-ra várható az előző éves teljesítmény visszaállása, de még nagyon sok a bizonytalansági faktor. Az ETC ²⁹³(European Travel Commission) 2020 harmadik negyedéves jelentése szerint a járvány második hulláma miatt egyelőre nem számítanak gyors helyreállásra a turizmusban, hiszen sok ország szigorúbb intézkedést hozott, mint először. 68%-kal csökkent Európában a nemzetközi turistaérkezések száma a 2019-es adatokhoz képest, míg a negyedik negyedben 61%-os csökkenést várnak a szigorú intézkedések miatt. Eduardo Santander, az ETC igazgatója szerint Európának össze kell fognia annak érdekében, hogy a turizmust fenntartható módon tudják helyreállítani, az utazókkal újra bizalmat legyenek képesek kiépíteni, és a több millió munkahely megőrzése miatt a vállalkozások segítése is kiemelt közös érdek. Az ETC szerint (2020) az előrejelzések alapján a belföldi turizmus állhat legelőször helyre, számítások szerint 2022-re már a 2019. évi teljesítményt is meghaladhatja. A kontinensen belüli rövidebb utazások várhatóan rá egy évre, 2023-ra érhetik el a 2019-es szintet.

Az elemzések egyetértettek abban, hogy a jelenlegi helyzetben a vidéki és csendesebb tengerparti helyek válhatnak az utazások első számú helyszínévé, a fenntartható turisztikai termékek, így pl. a szelíd turizmus előtérbe kerülhetnek. Sokkal többen fogják kerülni a tömegturizmus által kedvelt desztinációkat. A fenntarthatóság előtérbe kerülése miatt

²⁹³ Európai Utazási Bizottság

remélhetőleg a jövőben tényleg kiemelt szerepe lesz az ilyen irányú fejlődésnek. Jobban „szétoszlik” a turistaáradat a világban, így kisebb helyszínek is profitálhatnak a turizmusból. Magyarország Kormánya a koronavírus terjedése miatt 2020. március 11-én a 40/2020. [III.11.] kormányrendelet alapján vészhelyzetet hirdetett. Nemcsak hazánkban, globális szinten is megkezdődtek az intézkedések, javarészt minden ország vészhelyzetet vagy kijárási tilalmat vezetett be. A tanulmány alapján a 2019 márciusában regisztrált forgalom 857 514 fő volt, míg a 2020 márciusában vizsgált adat a helyzet hatására 272 227 főre esett vissza.

A KSH adatai alapján a kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált vendégek száma 2019. január–szeptember időszakához képest 2020-ra 53%-kal csökkent. A legnagyobb visszaesés a külföldi vendégek számában mutatkozik, ahol 2019-ről 2020-ra számuk 73%-kal esett vissza. A belföldi vendégek esetén a csökkenés kisebb mértékű volt (36%). Ennek egyik legalapvetőbb oka az első hullám alatt bevezetett, majd a szeptemberben újra visszavezetésre került határzár és karanténkötelezettség volt. Ezek következtében a külföldi turisták beutazása szinte ellehetetlenült, szeptemberben a beutazás kizárólag üzleti céllal volt engedélyezett. Ezzel szemben a belföldi utazás a korlátozások ellenére lehetséges volt már az első hullám alatt is. Az előző adatokból kifolyólag a belföldi vendégek száma országos szinten 52,8%-ról 72,7%-ra emelkedett, míg a külföldi vendégek száma 47,2%-ról 27,3%-ra csökkent. Idegenforgalmi régió szerinti bontásban megállapítható, hogy minden régióban csökkenés mutatkozott a vizsgált időszakban. A legnagyobb visszaesés a Budapest–Közép-Duna-vidék régióban figyelhető meg 71%-kal, de a Közép-Dunántúl régióban is 50%-kal, míg a Nyugat-Dunántúl régióban 49%-kal csökkent a vendégek száma. A vírus hatására a vidéki régiók szerepe felértékelődött. Míg 2019-ben a vendégek 40,4%-át a Budapest–Közép-Duna-vidék régióban regisztrálták, számuk 2020-ra 25,5%-ra csökkent. Ezzel szemben a Balaton régió aránya 16,2%-ról 21,8%-ra emelkedett, míg az Észak-Magyarország régióban 8,9%-ról 11,5%-ra. A többi idegenforgalmi régióban is 0,3–1,8% közötti növekedés figyelhető meg.

A vendégek számával párhuzamosan a vendégéjszakák száma is csökkent 2020. január–szeptember időszakban az előző évhez képest, összesen 52%-kal. A legnagyobb visszaesés 72%-kal a külföldi vendégéjszakák számában figyelhető meg, míg a belföldi vendégéjszakák „csupán” 33%-kal csökkentek az előző év megfigyelt időszakához képest. A vendégéjszakák összességét tekintve regionális bontásban megállapítható, hogy a vendégek számához hasonlóan 2020-ban is a Budapest–Közép-Duna-vidék régió a legkeresettebb annak ellenére, hogy az előző évhez képest 14%-os visszaesés mutatkozik, míg a Balaton régióban az idei évben 6%-kal növekedett a vendégéjszakák száma, illetve a többi idegenforgalmi régió aránya is 1-2%-kal növekedett. Szeptember végéig a 10 legnagyobb beutazó piacunk mindegyikéről

csökkent a szállodai vendégéjszakák száma: Németországból 67,9, Nagy Britanniából 71, Ausztriából 58,8, Csehországból 68,7, Olaszországból 67,4, Szlovákiából 53,4, Romániából 63,6, Oroszországból 74, Franciaországból 67,1, Lengyelországból 73,6 %-kal.

A magyarországi szállodákban január és szeptember között regisztrált külföldi vendégéjszakák 85,8%-a Európából, 9,7%-a Ázsiából, 3,7%-a Amerikából, 0,8%-a Ausztráliából és Afrikából érkezett. Az európai országokból 68,9%-kal, az Európai Unióból 67,9%-kal, Amerikából 88,1%-kal, Ázsiából 79,9%-kal csökkent a szállodai vendégéjszakák száma.

A járványnak azonban egy pozitív hatása is megmutatkozik a kereskedelmi szálláshelyek statisztikáiban. Meglepő módon az átlagos tartózkodási idő 0,2 éjszakával növekedett országos szinten, ezen belül is a külföldi vendégek átlagos tartózkodási ideje nagyobb fokú növekedést (0,8 éjszaka) mutat. A belföldi vendégek átlagos tartózkodási ideje szintén emelkedett kisebb mértékben (0,1 éjszaka). Regionális bontásban a vendégek átlagos tartózkodási ideje a Balaton régió kivül (ahol 0,1-es vendégéjszakaéjszaka csökkenés mérhető) minden régióban növekedett.

A szobakapacitás-kihasználtság tekintetében országos szinten 13,9%-os visszaesés mutatkozik. A legnagyobb csökkenés a Budapest–Közép-Duna-vidék régióban mérhető (37,4%), a többi régióban azonban kisebb mértékű visszaesést könyvelhettek el a kereskedelmi szálláshelyek, kivéve a Dél-Dunántúl, valamint az Észak-Magyarország régiót, ahol a szobakapacitás-kihasználtság az előző év ugyanezen vizsgált időszakához képest stagnált vagy kis mértékben növekedett (Dél-Dunántúl régióban 1,1%-kal).

Egy szoba átlagárát tekintve országos szinten 2019-ről 2020-ra az ár 745 forinttal csökkent. Regionális bontásban a legnagyobb visszaesést (sőt, az egyedüli csökkenést) a Budapest–Közép-Duna-vidék régióban figyelhetjük meg, ahol egy szoba átlagosan 4085 forinttal kevesebbe kerül 2020-ban, mint 2019-ben. Ezzel szemben azonban a többi régióban a kereskedelmi szálláshelyek magasabb átlagárral tudták szobáikat értékesíteni 2020-ban, mint az előző évben. Országos szinten a szálloda típusú egységeket tekintve megállapítható, hogy a szállodák egyes kategóriájában (1–5 csillag) növekedett az átlagár, azonban a kategória nélküli szállodák esetében 2.410 forint csökkenést könyvelhettek el a szállodák. A 2020-as évben a panziók szintén növelni tudták átlagáraikat.

Egy szoba egy működési napjára jutó szállásdíj (REVPAR) tekintetében szintén negatív tendenciák figyelhetők meg az előző évhez képest. Míg a REVPAR országos szinten 10.493 forint volt 2019. január–szeptember időszakában, addig 2020-ra, ugyanerre az időszakra a REVPAR 3.043 forinttal csökkent. Regionális bontásban a legnagyobb visszaesést a

Budapest–Közép-Duna-vidék régióban bejegyzett kereskedelmi szálláshelyek könyvelhették el, itt ugyanis a REVPAR-mutató 11.278 forinttal csökkent a vizsgált időszakban. A régiók többségében szintén kisebb visszaesés figyelhető meg, azonban van négy olyan régió (Észak-Magyarország, Tisza-tó, Balaton és Dél-Dunántúl), ahol a REVPAR az előző évhez képest csekély mértékben ugyan, de növekedett. Az STR adatai szerint a kelet-közép-európai régióban a vizsgált országok között szeptemberben a magyarországi szállodák REVPAR mutatója nettó 8,7€ (b.index: 9,8%) volt. Ugyanez Ausztriában 27,9€ (b.index: 30,5%), Csehországban 12,9€ (b.index: 16,7%), Lengyelországban 21,3€ (b.index: 35,6%) és Szlovákiában 19,9€ (b.index: 35,4%) volt.

Meg kell jegyezni, hogy a nettó átlag szobaár és a REVPAR csökkenését jelentősen mérsékelte, hogy a szobakiadás áfakulcsa 2020. január 1-jével a múlt évi 18%-ról 5%-ra csökkent, illetve a forint-euró árfolyam január–szeptember között a bázis 323,1 Ft-tal szemben 348 Ft volt, azaz 7,7%-kal gyengült.

A kereskedelmi szálláshelyek bruttó szállásdíj-árbevételét vizsgálva országos szinten drasztikus visszaesésnek lehetünk tanúi. Az előző év vizsgált időszakához képest a bruttó szállásdíj árbevétele a kereskedelmi szálláshelyeknek összességében 59%-kal csökkent, regionális bontásban azonban a Budapest–Közép-Duna-vidék régióban található szálláshelyek könyvelhették el a legnagyobb bevételkiesést, itt 77%-kal csökkent a bruttó szállásdíj árbevétele. Azonban a többi régióban is a bevételek csökkenése figyelhető meg, amelynek mértéke 31–46% között mozog.

A kormány a 2020. október 10-i rendeleteivel elismerte, hogy az ország gazdaságában a válság (a turizmus mellett) leginkább a vendéglátást sújtja (484/2020/XI.10-es kormányrendelet). Ezért három lépcsőben gazdaságvédelmi intézkedéseket vezetett be, amelyek által adókedvezményeket, bértámogatásokat és bevételkiesés-kompenzációt nyújt a válságba került vendéglátóipar számára. A rendeletből az is kiderült, hogy a vendéglátóipari vállalkozások leginkább Budapesten és a nagyobb regionális központokban (Debrecen, Szeged, Pécs, Győr) vannak a legnehezebb helyzetben.

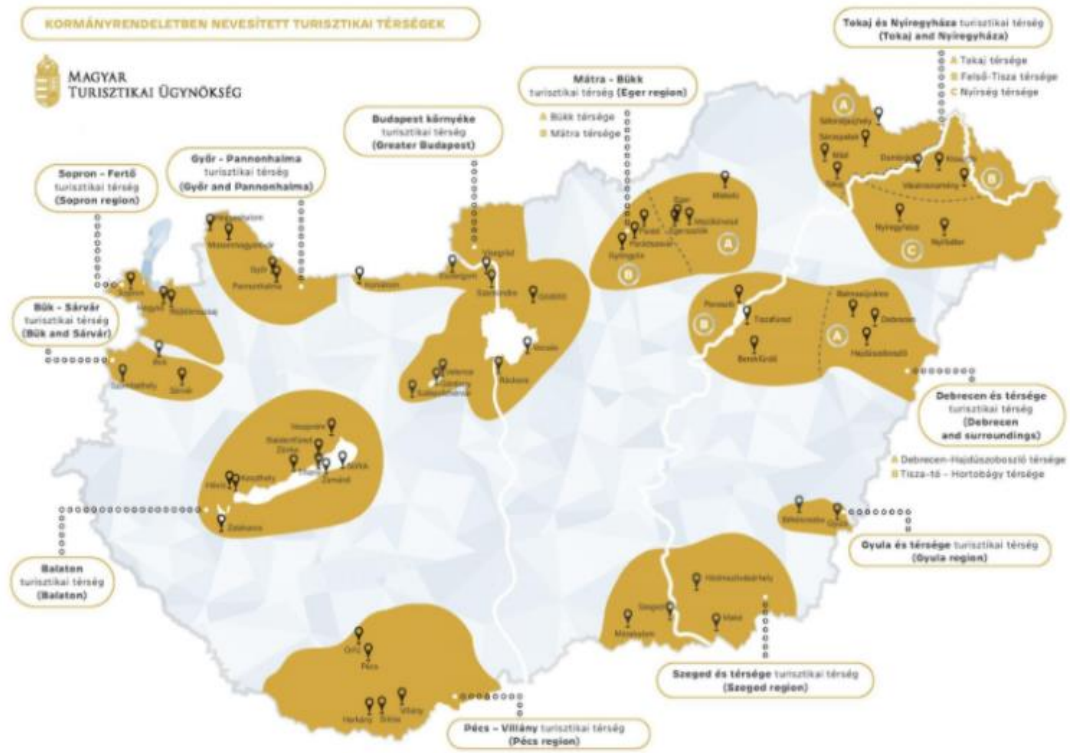
3.2.5.3. Magyarország turisztikai desztinációi²⁹⁴, térségei

A turisztikai térségek első említésére 2016-ban került sor. A 2016. évi CLVI. törvény az egyedi attrakciók²⁹⁵ fejlesztéséről a hangsúlyt a desztinációkra helyezte. A turisztikai térséget

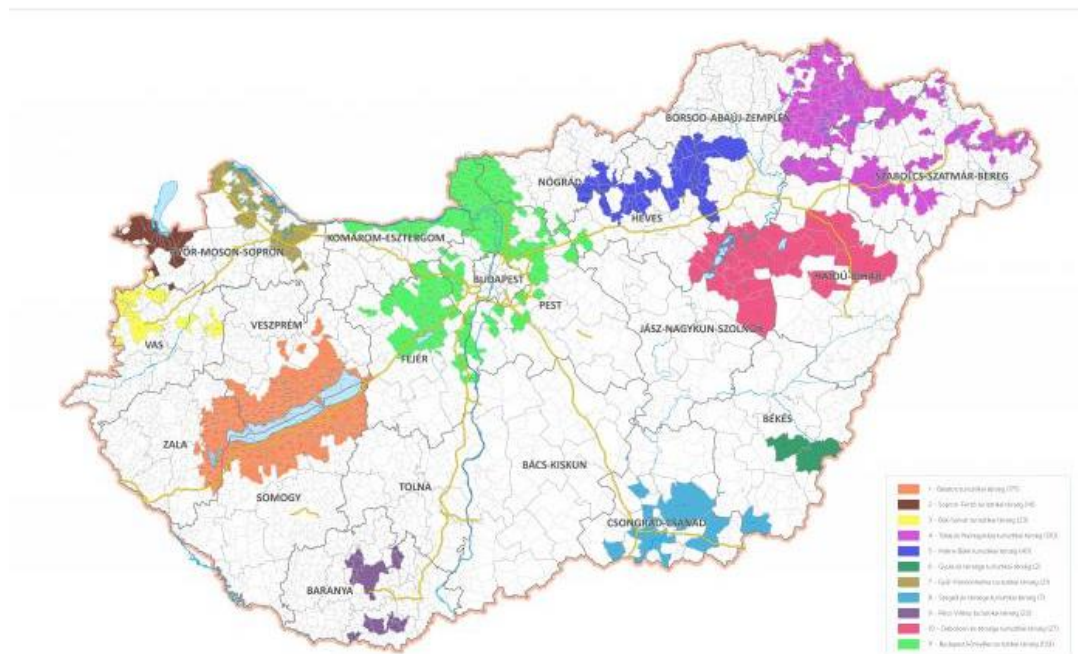
²⁹⁴ Desztináció – földrajzi célterület (település, régió vagy ország), amely rendelkezik mindazon turisztikai szolgáltatásokkal, amelyek a turisták igényeinek kielégítéséhez szükségesek

(desztinációt) az alábbiakban definiálta: „olyan földrajzilag körülhatárolható, beazonosítható területrész, amely a turisztikai kínálati piacon egységes fogadóterületként jeleníthető meg, épített környezeti, természetföldrajzi vagy kulturális értékek tekintetében összefüggő elemek alkotják, ezért egységes koncepcióban történő tervezéséhez, fejlesztéséhez és térségi turisztikai márka kialakításához országos érdek fűződik.” Néhány lehatárolási és névváltozás után a 2020 szeptemberében kiadott 429/2020. (IX.14.) kormányrendelet a turisztikai marketing szempontjából jól beazonosítható, a települések nevesítésével meghatározott 11 turisztikai térséget jelölt ki – Balaton, Sopron–Fertő, Bük–Sárvár, Tokaj–Nyíregyháza, Mátra–Bükk, Gyula és térsége, Győr–Pannonhalma, Szeged és térsége, Pécs–Villány, Debrecen és térsége, Budapest környéke (3.2.5.3.1. és 3.2.5.3.2. ábra). Az új térségek lehatárolása során a vonzerőalapú mutatók, a földrajzi és infrastrukturális mutatók, valamint a turisztikai mutatók mellett fontos tényező volt a jelenlegi és a megfelelő marketing tevékenység révén a jövőbeni értékesíthetőségi szempontoknak történő megfelelés, valamint a desztináció nemzetközi értékesíthetőségének lehetőségei. Azon települések, valamint mikrorégiók, amelyek nem képezik részét a lehatárolt turisztikai térségeknek, természetesen továbbra is együttműködhetnek, sőt feladatuk is, hogy a közelükben található turisztikai térségekkel szoros kapcsolatot alakítsanak ki a hálózatosodás jegyében. A tapasztalatok birtokában a jövőben nem kizárt további régiók kijelölése, vagy átszervezése.

²⁹⁵ Turisztikai látnivaló vagy turistalátványosság (idegenforgalmi szakszóval attrakció) olyan hely, terület, kulturális vagy történelmi emlék, intézmény, természeti érték, műemlék, épület, műtárgy, közlekedési eszköz, fesztivál vagy esemény, amelyet rendszeresen turisták látogatnak.

3.2.5.3.1. ábra. 11 turisztikai térség Magyarországon
(forrás: <https://mtu.gov.hu/cikkek/11-turisztikai-terseg-terkep-es-telepuleslista-1918>)

3.2.5.3.2. ábra. 11 turisztikai térség Magyarországon
(forrás: Lechner Tudásközpont, 2020)

3.2.5.4. Magyarország turisztikai termékei²⁹⁶

A **térspecifikus turisztikai termékek** kevésbé jelennek meg a turizmusfejlesztési stratégiákban, azonban a fejlődés a támogatásuk nélkül elképzelhetetlen. A Magyar Turisztikai Ügynökség (MTÜ) szerint egyre többen fordulnak el a tömegturizmustól, és keresnek autentikus élményeket utazásaik során, amelyek előállításában egyre szívesebben vesznek részt maguk a látogatók is. A városi turizmusban a jövőben az overtourism (túlzott mértékű turizmus) jelenségének kihívásaira kell megoldásokat keresnünk. A hegyvidéki turizmus leginkább a Mátra–Bükk turisztikai térségben jelenik meg, de például a ma már tömegessé vált síturizmus jelentős fejlesztése több magyarországi helyszínen is megtörtént. A 11 turisztikai térség vízparti turizmusában a Balaton a kiemelt vonzerő, azonban a Fertő- tó és a Tisza-tó is jelentős támogatásokhoz juthat később. A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 (NTS) a falusi turizmust a természeti turizmus részeként említi, fontos szerepet játszik a helyi termékekre épülő turizmusban. A helyi termékek körében pálinkáink, pezsgőink, söreink, továbbá a házi készítésű szörpök, lekvárok hazánkban napjainkban szintén reneszánszukat élik, „hazavihető élményt” jelentve a látogatók számára. A térspecifikus termékeknek részét képezik a tematikus utak is, az NTS-ben leírtak szerint az utaknál minden esetben érdemes megvizsgálni a pontszerű vonzerők hálózatba rendezésének lehetőségét, amely létrehozhatja a kínálat azon kritikus tömegét, amely látogatói érdeklődést generál.

A **tevékenységspecifikus** termékeket vizsgálva elmondható, hogy Magyarország turisztikai termékei közül kiemelkedik az egészség- és a kulturális turizmus, de a vidéki desztinációk viszonylatában az aktív és a borturizmus is egyre nagyobb szerephez jut. A turisztikai termékek innovatív fejlesztésében fontossá válhat a filmturizmus. A fővárosban szükség lenne a régóta ígért konferenciaközpont megépítésére, és a korábban nagy számban jelenlévő hivatásturisták (MICE szegmens) visszacsábítására. Ehhez azonban elkerülhetetlen az infrastrukturális feltételek közül a repteret a belvárossal összekötő metróvonal megépítése.

A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 az alábbiak szerint mutatja be Magyarországon ezeket a turisztikai termékeket:

➤ az első az egészségturizmus, azon belül az orvosi (medical) turizmus, ennek kapcsán jellemző, hogy a tartózkodási idő hosszabb, az egy napra jutó fajlagos költség magasabb, a páciens pedig gyakran kíséri rokon, családtag;

²⁹⁶ Turisztikai termék – azoknak a szolgáltatásoknak az összessége, amelyeket a turisták igénybe vesznek.

➤ a második a kulturális turizmus, azon belül a csúcsmínőségű, egyedi élményt kínáló kulturális attrakciók, a „magas kultúra” megjelenítése (világszínvonalú operaelőadások, hangversenyek, kiállítások, amelyek akár nemzetközi viszonylatban is utazási döntést generáló attrakciók);

➤ harmadik a MICE ²⁹⁷turizmus, ennek keretében is jellemzően magasabb fajlagos költségű vendégek érkeznek, sokszor családtagjaikkal együtt;

➤ a negyedik a bor- és gasztronómiai turizmusnak a csúcsgasztronómiát képviselő ága, ez a terület lényegesen magasabb árszínvonalon szolgáltat.

A csoportspecifikus termékeknél, ha a desztinációk számára meg akarjuk nyerni az ifjúsági, LMBTQ²⁹⁸-, szingliturizmusban résztvevőket, akkor a rendezvényturizmusunkat kell erősíteni. Az MTÜ véleménye szerint a nagy, többnapos fesztiválok válnak egyre népszerűbbé, és jellemző a rendezvények specializációja is. A legfontosabb és legmeghatározóbb trend a turisztikai termék kapcsán is az élményturizmus, és a rendezvényturizmusban is egyre inkább előtérbe kerül a desztináció megközelíthetősége, kiemelt szerepet kapnak a biztonsági kérdések. A szenior korosztályt leginkább a gyógy- és városi turizmus érdekli. Továbbá egyre nagyobb figyelmet kell fordítanunk a fogyatékkal élőkre és az akadálymentes turizmusunk kiépítésére is.

A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégiában több csoportspecifikus turisztikai termék is felsorolásra került, például:

➤ az együtt-élő turizmus, célja a helyi közösségekkel és a természeti környezettel harmonikusan együtt-élő turizmus megvalósítása,

➤ a családbarát turizmus célja több generáció közös élményszerzését lehetővé tevő turisztikai attrakciók megvalósítása, a szálláshelyek, vendéglátóhelyek és a közlekedési infrastruktúra családbarát szempontoknak megfelelő fejlesztése,

➤ a hozzáférhető turizmus célja a fizikai és infokommunikációs akadálymentesítés, illetve az attrakciók közvetlen megközelíthetőségének fejlesztése,

➤ az érthető turizmus célja a következetes, informatív tájékoztatás, illetve a többnyelvűség megfelelő megvalósítása,

➤ a digitális turizmus célja a digitális technológiák alkalmazása, a bennük rejlő lehetőség kiaknázása a turizmus valamennyi aspektusában.

²⁹⁷ MICE turizmus – üzleti turizmus, vagy hivatásturizmus.

²⁹⁸ LMBTQ – betűszó, ami a leszbikusok, meleg, biszexuálisok, transzneműek, valamint a különösek (nem heteroszexuálisok) összefoglaló megjelölésére használnak.

3.2.5.5. Magyarország turizmusának jövőképe

A jövő számára a megújulást a fenntartható turizmus kiépítése jelenti, ami a felelős turizmus révén valósul meg. A turista jelenben történő felelős fogyasztása és általában a felelősségteljes magatartása alapozza meg a jövőben a fenntartható turizmus kiépülését.

A társadalmi és kulturális szempontból tudatos turista megéri utazásának a meglátogatott helyekre gyakorolt hatását, és igyekszik ezeket a hatásokat előnyössé tenni az úti cél érdekében. Nemcsak a felszínre kíváncsi, megpróbálja a lehető legmélyebben megismerni a desztináció kultúráját, szokásait és hagyományait. Hatékonyan használja a természeti erőforrásokat, amelyek kulcsfontosságúak az idegenforgalom fejlődéséhez. Kezeli az alapvető ökológiai folyamatokat, és elősegíti a természeti örökség és a biodiverzitás megőrzését.

1999-ben az ENSZ meghatározta a fenntartható turizmus elveit a Turizmus globális etikai kódexében. Ezen elvek szerint gazdasági, társadalmi és környezeti elvárások is vannak a fenntartható turizmussal szemben. A társadalmi haladás, a méltányos életkörülmények előmozdítása miatt, a gazdasági fejlődés és a környezeti feltételek megőrzésének az érdekében biztosítani kell a fenntartható turizmus fejlesztését.

Az etikai kódex az idegenforgalom érdekeltjei számára a fenntartható turizmus megteremtése érdekében hangsúlyozza a környezetvédelemre, az energiatakarékosságra és az idegenforgalom terheinek egyenletesebb elosztására való törekvés fontosságát az idegenforgalom fejlesztésében. A turisztikai tevékenységek tervezésekor a természeti örökség védelmére kell összpontosítani. A fenntartható fejlődés elveit leginkább a természeti turizmus és az ökoturizmus révén lehet megvalósítani. A fenntartható turizmus azonban nem egyedülálló, speciális turisztikai termék vagy forma, hanem a turizmus egészének a fenntarthatóságára kell törekedni.

A termék- és desztinációfejlesztés alapelemei esetében fontos, hogy az élménykereső, koncentrált és tudatos (térben és időben összesűrített utazásra vágyó), élményeit valóságos és virtuális környezetével valós időben megosztó, 21. századi turista igényeinek minél magasabb fokon tegyen eleget, olyan magyar, speciális és kiemelkedő élményígéréssel, márkarendszerrel, amely a hosszú távú fenntarthatóságot biztosítja. A fejlesztések során a desztinációs logika értelmében érvényesíteni kell a szinergikus hatásokat és keresztpromóciós lehetőségeket.

Irodalom

1. Csapó, J. – Lőrincz, K. (2020): *A turizmus gazdaságban betöltött szerepe és irányai Magyarországon a COVID-19 előtt és után*. Geometodika 4. évf. 3. szám, 47-57.
2. Dövényi Zoltán (szerk.) (2012): *A Kárpát medence földrajza*, Akadémiai Kiadó, Budapest
https://mersz.hu/hivatkozas/m21akmf_book1#m21akmf_book1
3. ETC, (2020) *European Tourism: Trends and Prospects. Quaterly Report*: <https://etc-corporate.org/uploads/2020/11/ETC-Quarterly-Report-Q3-2020-Final-Public.pdf>, Letöltés: 2020.11.18.
4. F. Kusztor Adél – Dr. Makádi Mariann – Pokk Péter – Szöllőssy László (2017): *Földrajz 8., Tankönyv*, Eszterházy Károly Egyetem Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet
5. Hamke, A. K. (2020) *Statista's Expert Webinar Series COVID-19 - How the economy is impacted by COVID-19*. <https://vimeo.com/418801832>
<https://www.statista.com/page/covid-19-coronavirus>, Letöltés: 2020.11.08.
6. Irimiás, A.-Jászberényi, M.-Michalkó, G. (2019): *A turisztikai termékek innovatív fejlesztése*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
7. MTÜ 2020: Tokaj és Nyíregyháza
8. https://mtu.gov.hu/documents/prod/Tokaj_es_Nyiregyhaza_kiadvany_MTU.pdf
Lechner Tudásközpont 2020: <http://www.terport.hu/tematikus-terkepek/2020>, Letöltés: 2020.11.08.
9. NTS (2017): https://mtu.gov.hu/documents/prod/mtu_strategia_2030.pdf, Letöltés: 2020.11.08.
10. Remenyik B. (2017): *Tóturizmus Magyarországon*. Szent István Egyetemi Kiadó. Gödöllő.
11. Siow-Kian, T. et al.(2020) *A Cultural Creativity Framework for the Sustainability of Intangible Cultural Heritage*. *Journal of Hospitality and Tourism Research*, 439-471.
12. Statista (2020) *Number of tourists staying in hotels in Barcelona from 1990 to 2019* <https://www.statista.com/statistics/452060/number-of-tourists-in-barcelona-spain/>, Letöltés: 2020.11.08.
13. UNWTO (1998) *Guide for local authorities on developing sustainable tourism*. Tourism and Environment publication, WTO, Madrid, 194 o.
14. UNWTO (2002a) *Global code of ethics for tourism*. In: *Contributions of the World Tourism Organization to the World Summit on Sustainable Development*, Johannesburg 39–45.
15. UNWTO (2002b) *The Italian ecotourism market*. Special Report, No.13. WTO, Madrid, 100 p. UNWTO (2002c) *Sustainable development of ecotourism. A compilation of good practices*. WTO, Madrid, pp. 141–144.
16. UNWTO (2020) *Impact Assessment of the Covid-19 Outbreak on International Tourism*. <https://www.unwto.org/impact-assessment-of-the-covid-19-outbreak-on-international-tourism>, Letöltés: 2020.11.08.
17. WTTC-WTO-EC (1996) *Agenda 21 for the travel and tourism industry – towards environmentally sustainable development*. Madrid, WTO, 78 o.
18. 484/2020. Kormányrendelet [on-line]. Magyar Közlöny. Budapest. Igazságügyi Minisztérium.

19. 429/2020. Kormányrendelet [on-line]. Magyar Közlöny. Budapest. Igazságügyi Minisztérium.

20. CLVI./2017. törvény. Magyar Közlöny. Budapest. Igazságügyi Minisztérium.
<https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/e35363d964683da1d1a8b57aa9220fe36dfb5f7f/megtakintes>, Letöltés: 2020.11.08.

21. <https://mtu.gov.hu/cikkek/desztinacios-szemlelet-a-lehatarolas-logikaja-1915>,
Letöltés: 2020.11.08.

Географія Карпатського басейну: природа, суспільство, економіка, етнографія. Наукове видання (колективна монографія) / Редактори: Йосип Молнар, Гейзо Папп.

Автори: Єва Андрик, Лайош Балінт, Олександр Бергхауер, Андраш Вебер, Тімео Вінце, Шандор Генці, Іштван Годнодь, Даніел Горват, Лорант Денеш Давід, Ендре Добош, Золтан Довені, Барнабаш Кейс, Маргіт Кейс, Ержебет Когут, Степан Коложварі, Карой Кочіш, Жужанна Макаі, Шандор Маршалек, Ерно Молнар, Йосип Молнар, Федір Молнар, Стефан Молнар Д., Гейзо Папп, Булчу Ременік, Патрік Татраї, Дюло Фодор, Степан Черничко, Золтан Чома, Петер Чорба.

Терміни – Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, Будапешт–Берегове, 2022. – 504 с. (угорською мовою)

ISBN 978-615-81834-4-4

Монографія Географія Карпатського басейну вийшла в світ через десятиріччя після видання під такою ж самою назвою найбільш обширної на сьогодні в даній тематиці синтетичної роботи. Мета авторського колективу була не поглибити, деталізувати вищезгаданий аналіз, радше створення видання, яке меншим обсягом та менш фаховою термінологією може зацікавити більш широке коло читачів, а також стати частиною рекомендованої літератури регіональних географічних, краєзнавчих та країнознавчих дисциплін ЗВО.

УДК 911.2(4-11)

Наукове видання
**Географія Карпатського басейну:
природа, суспільство, економіка, етнографія**
Колективна монографія
2022 р.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту
ім. Ф.Ракоці II (протокол № 5 від 28.06.2022).

Підготовлено кафедрою географії та туризму і Видавничим відділом
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II.

Редакційна колегія:
Головний редактор: Йосип Молнар
Відповідальний редактор: Гейзо Папп

Рецензенти:
Тімеа Кіш, DSc (Сегедський університет, м. Сегед, Угорщина)
Янош Пензеш, PhD (Дебреценський університет, м. Дебрецен, Угорщина)

Технічне редагування та верстка: Гейзо Папп
Коректура: Едіна Шін
Дизайн обкладинки: Стефан Молнар Д.

Відповідальний за випуск: Олександр Добош

За зміст колективної монографії відповідальність несуть автори.

**Видання підготовлене за підтримки Фонду національної співпраці ЗАТ
«Благодійний фонд ім. Габора Бетлена»**

ISBN 978-615-81834-4-4

9 786158 183444